

Pontos máis interesantes da **entrevista** que lle fixo Entremos a **un antigo traballador da Panificadora**. Enrique Fontán C. falanos dende os seus 90 anos de como era a vida e traballo na Panificadora nos **anos 30 e 40**; tamén fai memoria da cidade nos anos do franquismo, da súa dedicación ao sindicalismo e **o que pensa sobre o estado actual da súa fábrica**.

8 DE MAIO DE 2009, A TARDIÑA NA TERRAZA DO BAR JAVI, COIA, VIGO.

O VELLO: Enrique Fontán C.

ENTREVISTADOR: Enrique Fontán C., e de dónde é? é de Vigo?

ENRIQUE: De Vigo, nacido en ... en Pereiró.

ENTREVISTADOR: En Pereiró...

ENRIQUE: No cemiterio non, fora (*rí*)

ENTREVISTADOR: (*ríndo*) No xa, de ahí no nace ninguén. Claro que non. Eh... e entón, e cándo, sempre foi panadeiro? Desde... desde mozo

ENRIQUE: Eu fun, panadeiro, estiven en panadería por miña conta, dous anos, sei...

ENTREVISTADOR: Cándo empezou a traballar?

ENRIQUE: Eh?

ENTREVISTADOR: Cantos anos tiña cando empezou a traballar?

ENRIQUE: Eu entrei a traballar no ano 35.

ENTREVISTADOR: No ano 35.

ENRIQUE: Con 16 anos.

ENTREVISTADOR: Onde?

ENRIQUE: Eeeeh... no ano corenta..eeee...dous, corenta e catro.

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: Xa deixei a Panificadora. Entonces os compañeiros, e tal a dici...

ENTREVISTADOR: Cómo? empezou a traballar no ano 35!

ENRIQUE: Eh?

ENTREVISTADOR: No ano 35!

ENRIQUE: Sí

ENTREVISTADOR: Na Panificadora.

ENRIQUE: Sí.

ENTREVISTADOR: E cómo conseguiu o traballo? Cómo entrou alí a traballar?

ENRIQUE: Cómo entrei alí?

ENTREVISTADOR: Sí

ENRIQUE: Porque meu pai era accionista.

ENTREVISTADOR: Era accionista. Era panadeiro él tamén.

ENRIQUE: Eh?

ENTREVISTADOR: Teu pai, era panadeiro?

ENRIQUE: Sí, sí, sí. Meu pai era accionista, tiña a panadería. Foi un momento donde Valcarcel, o dueño, que efectivamente era unha compañía anonima, non era o dueño pero...

ENTREVISTADOR: Sí era o... director

ENRIQUE: O Valcarce era o que manda, o que pasa e que como non, non ...

(...)

ENRIQUE: De aquela eu inda...: eu no, daquela non, porque eu entrei no ano 35 entrei con... iba facer eu 16 anos.

ENTREVISTADOR: Dazaseis anos.

ENRIQUE: Entón votei hasta o 44, tal, e despois. E deixei porque un irmán meu puxera panadería, entón me pediu para que fora con él, e eu deixei. E despois entonces me chamaron os panadeiros, os obreiros, que andaba moi mal, daquela non se descansaba os Domingos; hoxe tampouco, outra vez xa rompeu todo.

ENTREVISTADOR: Xa

ENRIQUE: Xa está todo isto.

ENTREVISTADOR: A destajo, non?

ENRIQUE: Porque os panadeiros a máis que descansaban a o... Descansaban todas as semanas, correlativo: esta semana Lunes, outro Martes, outro Mércores,.. pero que el Domingo non se paraba de traballar.

ENTREVISTADOR: Xa, xa.

ENRIQUE: Bueno. Entonces.

ENTREVISTADOR: E qué traballo facía vostede alí exactamente?

ENRIQUE: Eh?

ENTREVISTADOR: Alí, qué traballo facía, que posto tiña?

ENRIQUE: Eu estaba na panadería e iba para cualquier puesto: pa o forno, que eran alemáns...

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: ... que non os hai hoxe.

ENTREVISTADOR: Cómo eran os fornos, por qué, qué tiñan de especial?

ENRIQUE: Eran uns fornos que daquela en España non había outros. E despois se montou a mol... a molinera.

ENTREVISTADOR: A molinera.

ENRIQUE: E todo...

ENTREVISTADOR: Para moler o grán.

ENRIQUE: Sí. Todo aquilo era unha maravilla traballando, había choio. E facíamos o pan, e iba o pan pa Moaña, pa Cangas, mandábamos todo por ahí.

ENTREVISTADOR: E cómo, cómo era o proceso a que hora empeza, a que hora empezaba a traballar

ENRIQUE: Uns, que falando da Panificadora, as Dos, as Dúas...

ENTREVISTADOR: As dúas.

ENRIQUE: Da madrugada.

ENTREVISTADOR: As dúas da madrugada empezaba o primeiro turno.

ENRIQUE: Ata as Dez, Once, depende.

ENTREVISTADOR: E qué se facía? O proceso enteiro?

ENRIQUE: Sí, sí. E despois viñan outros, que facían porque...pa os barcos.

ENTREVISTADOR: Pa os barcos, para o porto tamén.

ENRIQUE: Éeee... facemos pan para os barcos e eles. Viña entón, había un turno de día, lle chamábamos turno de día, de cuatro, que viñan e limpiaban as máquinas e facían un pan se había pedido e tal, non? Así foi aaa... o que é a Panificadora. A Panificadora, non estou moi seguro pero creo que sí, que a Panificadora se fundou no ano 20.

ENTREVISTADOR: Vintecatros. A Compañía, no ano 20, a fábrica alí, da Falperra, no 24.

ENRIQUE: Pero? cando se formou, no 24.

ENTREVISTADOR: No 24 empezou a funcionar eso, os hornos alemáns, e todo alí na Falperra.

ENRIQUE: Éeee, pero, pero por eso te digo, pero se fundou, creo que no ano 20 mentres se...

ENTREVISTADOR: A Compañía sí, o Valcarce, o Reboreda

ENRIQUE: Eso é, Valcarce, Reboreda,... moitos, eran moitos. Entón, así foi. Despois se montou a Molinera, iso xa era unha cousa, buh! buh! (*movendo os brazos*)

ENTREVISTADOR: A Molinera? A Molinera Gallega?

ENRIQUE: Encima da panadería, do edificio.

ENTREVISTADOR: Ah! Sí, sí.

ENRIQUE: Aqueles tubos que miras redondos, que se miran dende arriba, do Castro.

ENTREVISTADOR: Sí, os silos.

ENRIQUE: Ahí era, tubos da fariña

ENTREVISTADOR: Da fariña, os silos aqueles, os depósitos eran para a Fariña

ENRIQUE: Éeee, da fariña. Ahí, e se traballaba moito. E despois quixeron ampliar máis o negocio deles, é o egoísmo de querer ama...amarrar todo, non sabes?

ENTREVISTADOR: Querían facer todo.

ENRIQUE: Fixeron, este cómo... comida para os animais, piensos.

ENTREVISTADOR: Os piensos.

ENRIQUE: E ahí foi un fracaso

ENTREVISTADOR: Eso foi un fracaso, porque foi un fracaso?

ENRIQUE: Entón, a partir de ahí, un dos fillos de Valcarce, o máis novo que morreu, chegou a ser alcalde en Vigo pero pouco tempo. Porque o alcalde que había en Vigo, él era teniente alcalde, o alcalde, o alcalde que había en Vigo marchou o final, entón pasou teniente alcalde, pero moi pouco tempo. E eu o que te podo dicir de todo eso é, que despois estallou O Movimiento no ano 36.

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: E entón ao estallar O Movimiento, empezamos a facer os chuscos para os militares.

ENTREVISTADOR: Para os militares.

ENRIQUE: E ahí xa se traballaba a diestro e siniestro.

ENTREVISTADOR: Se traballaba?

ENRIQUE: A diestro y siniestro.

ENTREVISTADOR: A todo, sen parar.

ENRIQUE: Claro, claro.

ENTREVISTADOR: Había que suministrar o Ejercito

ENRIQUE: Mandábamos, mandábamos pan pa Asturias.

ENTREVISTADOR: Para os destacamentos de Asturias, non? Para os mili...

ENRIQUE: ... de Asturias, porque estaba alí o Ejercito e... todo eso. E eso fue, como no mes de Setembro. Pero despois resucitou que,..., foi a menos, a menos, en fin...

ENTREVISTADOR: Notaba menos traballo.

ENRIQUE: Eh?

ENTREVISTADOR: Notaba menos traballo? Quere decir

ENRIQUE: No porque os demais panadeiros baixaron un pouco o pan, e eles non baixaban.

ENTREVISTADOR: A Compañía non quería baixar o...

ENRIQUE: Nada, no, a Panificadora ahí se aguantaba, e tal. Pero despois morreu o vello, e xa a cousa foi peor.

(...)

ENRIQUE: E todo eso foi así. E a panadería agora o tempo, pouco a pouco, cerrouse.

ENTREVISTADOR: Cerrou.

ENRIQUE: Entonces, ahora na actualidá, anda o Ayuntamiento ahí: que se o quere, que se o vende, que se compran; é unha pena.

ENTREVISTADOR: Xa, é unha pena, é.

ENRIQUE: E una industria coma esa, foi unha pena. Bueno, e así quedou a cousa, de momento.

ENTREVISTADOR: Pero eu quero que me fale, de o seu traballo na fábrica.

ENRIQUE: O meu?

ENTREVISTADOR: Sí, os seus compañeiros. Cantos eran?

ENRIQUE: Ah, pueh...de.. de noite traballando e...eramos...*(para sí)*..., dos, tres, catro...uns quince.

ENTREVISTADOR: Uns quince.

ENRIQUE: Daquela con dous chegaban as panaderías pequenas.

ENTREVISTADOR: E alí

ENRIQUE: E eran quince. Encargaos... todos. Había fornos esos alemáns, con maquinaria, moi bos.

(...)

ENRIQUE: O pan traballamos de noite. Despois había outros, que chegaríamos os vinte, que...

(...)

ENRIQUE: Todo deso, xa todo saía de ahí, iba paraaa... Moaña, mandábamnos pa Cangas, Bueu e esos ayuntamentos. Digo esto porque cando estábamos traballando no forno, o forno era automático, e saía así por un tubo, e iba pa baixo o pan. Do forno,...

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: ..., salía, que eran, eran planchas así (*Toda a explicación acompañada cos brazos*). Eu estaba aquí e o compañeiro aquí, cuns aparatos para que enchíamos esto, íbamos para esto de toldo, e se marchaba que o forno era así de grande. E despois se graduaba: vinte, trinta, cada o tempo que creías que...

ENTREVISTADOR: Que estivese dentro.

ENRIQUE: ..., que era necesario. Entonces, así foi.

(...)

ENRIQUE: Estaban os camións.

ENTREVISTADOR: Ahá.

ENRIQUE: Que os camións, ee..eses estiveran no Movimiento e todo eso, no? E viñeron de, de por ahí arriba, durante a guerra traían os camións...

(...)

ENRIQUE: Eh! Entón, éramos moitos, quince nun turno, tal, eu calculo como, na molinera tamén había por turnos. Despois tiñamos os, os chóferes; había un taller para arreglar os coches cando se quedaban.

ENTREVISTADOR: Tiña un taller tamén? Taller mecánico?

ENRIQUE: Sí, dentro de..., sí, pero para casa.

ENTREVISTADOR: Para a ca..., para os camiões da Compañía.

ENRIQUE: Sí, e para maquinarias.

ENTREVISTADOR: Onde estaba o taller? Onde estaba o taller?

ENRIQUE: Alí mesmo, no recinto.

ENTREVISTADOR: Dentro da...

ENRIQUE: Pasaches por alí?

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: Miras aquel muro baixando do Ayuntamiento pa baixo

ENTREVISTADOR: A rúa

A CÁMARA: ... dos silos, no? Cerca dos silos.

ENTREVISTADOR: Non, Cachamuiña no?

ENRIQUE: Eh?

A CÁMARA: Donde están os silos, para, onde se almacenaba a fariña.

ENRIQUE: Sí, sí baixando por alí, hai unha calle estreita: a rúa de Santiago. Pero a outra, a principal.

ENTREVISTADOR: A Cachamuiña, que baixa do Concello.

ENRIQUE: Eeeh!

ENTREVISTADOR: Alí na esquina están, no?

ENRIQUE: Eso. Entón tiña un muro así, e así. Isto foi o que se montou, tanto rebaixou para facer a carretera do Castro, sabes. Aquelo era monte.

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: Era un camiño.

ENTREVISTADOR: Sí, sí era...

ENRIQUE: E pouco a pouco, foise ancheando e hoxe é o que miras ahí.

ENTREVISTADOR: A rúa Cachamuiña quere decir.

(...)

ENRIQUE: (Risas) E todo así foi. Desapareceu, e despois sabía que si querían comprala, que se

que non querían vendela. Andaban ahí os dueños hasen dolpas (¿?), y está así ahí; eso está así.

ENTREVISTADOR: Así. E vostede? O sea, ou..., cándo foi, cándo deixou de traballar alí? Cándo...

ENRIQUE: Alá para o Corenta e dous ou así...

(...)

ENRIQUE: Eu daquela me entón, me levaron para sindicatos, fun pa sindicatos, e pa sindicatos, *tente*.... Entón empecei a coñecer a Pucho.

ENTREVISTADOR: Ajá.

ENRIQUE: Os sindicatos ven preparao, non é o parasindicato de Falange.

ENTREVISTADOR: Non era o sindicato da Falange.

ENRIQUE: Non, o meu non era sindicato de Falange.

ENTREVISTADOR: O seu era... aparte?

ENRIQUE: Non, estábamos dentro do sindicato, pero o único que aínda estaría o sindicato da UGT hoxe.

ENTREVISTADOR: Ajá.

ENRIQUE: Non miraches alí?

ENTREVISTADOR: O sindicato da UGT, alí en García Barbón?

ENRIQUE: Eh!

ENTREVISTADOR: Sí, sí.

ENRIQUE: Así, indo pa lá a esquerda, aquel edificio da UGT, ese edificio era moito máis pequeno e de tella, xa eu acordo ahí.

ENTREVISTADOR: Sí

ENRIQUE: Xa eu iba ahí, porque daquela era eu do Partido Socialista...

ENTREVISTADOR: Na clandestinidade no?

ENRIQUE: ... e da UGT, e da UGT.

ENTREVISTADOR: Viu da UGT. Estaba na clandestinidade porque daquela non se podía.

ENRIQUE: Claro, e da UGT. Viu o Movimiento tal, e todo desapareceu. Despois se formou os sindicatos, nos formamos os nosos. Os traballadores que estaban sen traballo

ENTREVISTADOR: Uhm.

ENRIQUE: Viñan alí, do traballo, do grupo de parados, e temos..., a ver cómo te explico, unha sociedade.

ENTREVISTADOR: Unha sociedade.

ENRIQUE: Entón, todo traballador que estaba desempleado...

ENTREVISTADOR: Ía xunto vosa...

ENRIQUE: Viña alí, e nos dábamoslle traballo.

ENTREVISTADOR: Sí señor, unha oficina de emprego, entón

ENRIQUE: Eso! Pero, pero independente.

ENTREVISTADOR: Independiente, independente do Movimiento, quere decir?

ENRIQUE: Inde...No! Había outros que estaban metidos alí, oficialmente como partidos políticos. Pero eu despois do Movimiento non quise saber nada.

ENTREVISTADOR: Nada.

ENRIQUE: Nin da UGT nin de Partido Socialista. E a cousa foi...

ENTREVISTADOR: Bah! Unha sociedade de traballadores.

ENRIQUE: Eh?

ENTREVISTADOR: Era unha sociedade de traballadores, digamos.

ENRIQUE: Todos traballadores, e traballaban todos. E os panadeiros, aquí sobre todo pequenos; a Compañía e a Madrileña non, Reboreda tampouco, nin Valcarce, ni a Panificadora, eses estaban dentro de m...

ENTREVISTADOR: Dentro do Movimiento, quere decir.

ENRIQUE: Sí, sí, sí, ese estaba. Entonces, colleron e formáronse os sindicatos. Eu fun a Delegación de Trabajo, e lle dixen que o sindicato que se iba a..., a organizar, de panadeiros que había moitos; cómo non descansaban non había control. Te vou contar un detalle moi curioso, ee... cómo non había control pois a cousa estaba así: entonces collemos nós e formamos, como a Delegación de Trabajo, e lle dixen a delegado de trabajo: -Mire, pasa esto -Pero bueno, no hay una oficina de colocación – Pa nosotros no hay ná – me di – Concho, Fontán, por qué dices que no hay! – Porque mire, xa se fixera unha inspección de trabajo, e se encontraron chavales de aldea a dormir ao lado do caballo, alí a un lado, nunha cuadra.

ENTREVISTADOR: Uhum.

ENRIQUE: Dormían así.

ENTREVISTADOR: Pero..., por qué tiñan que durmir así?

ENRIQUE: Porqué os patróns estafaban aos chavales.

ENTREVISTADOR: Ajá, os enganaban.

ENRIQUE: Dábanlle malamente de comer, dábanlle catro perras, viñan de Mondariz, de todo por ahí a traballar aquí, aos chavales. Claro, como viñan dábanlle de comer o tiñan alí e..., completo, mantidos...

ENTREVISTADOR: Mantidos.

ENRIQUE: Pero mantidos de mala maneira.

ENTREVISTADOR: De criados.

ENRIQUE: E durmir aquí, o cabalo. Se encontrou así que non digo eu, se encontrou, aquí estaba o cabalo para repartir o pan, en *carreros*.

ENTREVISTADOR: Sí, sí.

ENRIQUE: E alí outro departamento no que dormían no suelo, na palla.

ENTREVISTADOR: Ajá.

ENRIQUE: Bueno, entón autorizou facer o sindicato,

(...)

ENTREVISTADOR: E cómo era o patrón, cómo era él? O trato con él digo.

ENRIQUE: Cómo?

ENTREVISTADOR: O Antonio Valcarce, cómo era él? Como persona quero decir.

ENRIQUE: Valcarce?

ENTREVISTADOR: Sí

ENRIQUE: Moi boa persona.

ENTREVISTADOR: Moi boa persoa.

ENRIQUE: O pai, moi boa persona, os seus fillos tampouco eran malos, pero xa empezou ir...

(...)

ENTREVISTADOR: E no ano trinta e seis, non houbo unha folga, dos traballadores? Se lembra usted?

ENRIQUE: Cómo?

ENTREVISTADOR: Unha folga. Se movilizaron por algunha...

ENRIQUE: No!

ENTREVISTADOR: No.

ENRIQUE: No.

ENTREVISTADOR: Sempre... non tivo ningún problemas, nehum.

ENRIQUE: Na Panificadora non había problemas, nunca se foi a unha huelga, todo se resolvía alí.

ENTREVISTADOR: Falaban co Antonio,...

ENRIQUE: Viñan, se lle chamaba, decía esto, esto y esto... e nunca... se fixo. Entonces así foi hasta que desapareceu. Despois xa un día xa; ah! Porque eu aínda son un neno, con noventa anos; pois collín e deixámolo a cousa así...

ENTREVISTADOR: Cántos anos ten agora?

ENRIQUE: Noventa.

(...)

ENRIQUE: Buuh! Eeee, coa mesma, de feito tiña Valcarce: que se metía un pouco, sabes? Ee...o muchacho era coxo, se llamaba, no se que le había pasao,..., e era un ano máis novo que eu, na quinta de ir a mili. Entonce colleu e;... ese se metía un pouco; se, se me daba, e fun a repartidor, porque había mulleres no? repartidoras, e sabes que era un choio repartidor. Falas con elas, despois te metes con elas, o elas se meten contigo: esas cousas que hai.

ENTREVISTADOR: De idade, sí.

ENRIQUE: E un día salía eu, con unha que xa terminara de traballar, íbamos andando. E coa mesma colleu e...: -Olles! Ven.- (*Aceno coa man. Risa complice*)

ENTREVISTADOR: Jeje...

ENRIQUE: -Qué? A ver, qué dices?

-Cómo ves con esa rapaza?

- A repartidora terminou o choio y eu tamén, agora marchamos pa casa.

- Que non te mire, eh! as mulleres son para mí.

(Rí)

ENTREVISTADOR: (*Risa*) Había un...

ENRIQUE: Era así, simpático tamén. Pero non era mala persona. E máis...

(..)

ENRIQUE: Sí, sí. A min cada vez que paso por alí, por las Camelias.

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: E miro, parece que no, dóeme, sabes?

ENTREVISTADOR: Doe.

ENRIQUE: E donde ti, de chaval foches algo, e estuveches alí, dis, conchó...que pena! Como está isto, como estaba! No?

ENTREVISTADOR: Claro, como nós tamén.

ENRIQUE: Ha muito que...

ENTREVISTADOR: E a ver aquí están, este, este é o corte así no? aquí están os silos, o mirador

ENRIQUE: É,é!

ENTREVISTADOR: Aquí está a..., onde estaban os fornos, esta parte. Despois arriba a molinería, non é?

ENRIQUE: Sí.

ENTREVISTADOR: Encima xusto, e despois encima que había? Aquí nesta parte, no, na parte más estreita, aquí.

ENRIQUE: Sí.

ENTREVISTADOR: Se lembra de qué había ahí?... no... Esto, esto son fotos que sacamos do taller, me parece, no? Aquí está un esmeril...

ENRIQUE: Sí.

ENTREVISTADOR: E pois, aquí máis máquinas tamén

ENRIQUE: (*imperceptible*)

ENTREVISTADOR: E esto, esto que é, unha cinta transportadora, non? Non se da conta usted. Está un pouco vello xa a cousa tamén.

ENRIQUE: É unha cinta portadora.

ENTREVISTADOR: Transportadora, sí, non sei, pregunto eu. Esto está, é unha pasarela que hai encima de unha das rúas, que pasaban os camións por debaixo.

ENRIQUE: Nos tiñamos, cinta portadora. Mira aquí... esta fari... aquí, esto estaba cheo de, de fariña...

ENTREVISTADOR: Ajá.

ENRIQUE: E aquí caía nas masadoras.

ENTREVISTADOR: Nas amasadoras.

ENRIQUE: Eran redondas, entón dábase unha palanca, caía e amasabaas.

ENTREVISTADOR: Isto é arriba de todo, alí donde está o mirador dos silos, sabes? Que tiñan, non? da distribución de...

ENRIQUE: Aquí..., bueno a rúa Santiago está un pouco alta, porque... baixaron o... Carreño non te (*imperceptible*)

ENTREVISTADOR: Lle escavaron alí

ENRIQUE: Non ves o muro, e despois unha casiña arriba?

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: Na entrada.

ENTREVISTADOR: Ahá.

ENRIQUE: Pois chegába, ata, hasta a casi hasta ahí. A carretera da Rúa Santiago pa arriba.

ENTREVISTADOR: Ajá. Escabaron para facer a...

ENRIQUE: Aquelo despois se foron arreglando as calles, y tal.

ENTREVISTADOR: E iso quén o arreglou, a compañía? A Panificadora foi, a que arreglou?

ENRIQUE: Sí, algunas casas por alí había da Panificadora.

(...)

ENTREVISTADOR: Tiña que ir dentro, usté un día. Non lle gustaría pasear por alí outra vez.

ENRIQUE: Hombré!! Na por..., na entrada hai unha, unha casita de pedra.

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: Na entrada do portalón

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: Ahí, eso era a fábrica, e ahí tiñan un muchacho, que traballaba no despacho abaixo, a..., a calificar o pan, pa un lao, pa o outro, non sabes? Que puña, que tomaba as notas y tal. Entonces...

ENTREVISTADOR: Pero...

ENRIQUE: Esa casa vivía ahí, y ahora.

ENTREVISTADOR: Está vacío, no?

ENRIQUE: Ná.

(...)

ENRIQUE: Pero andaba o Ayuntamiento muito ahí con un problema.

ENRIQUE: De nada. Che digo eu o que sei porque foron tantos anos, xa, e todo aquilo que... Vouche a contar un detalle, do cal eu sinto satisfacción, eu e os compañeiros meus, eh! Sei que hai moita costumbre de decir: porque yo tal; porque estoy muy orgulloso, non me gusta a palabra orgulloso; porque soy tal; non me gusta a palabra orgulloso. Pa min esa palabra, nunca me gustou, porque parece que orgulloso... (*incompresible*), eu xa te digo, sinto: a satisfacción de habelo feito.

ENTREVISTADOR: A satisfacción de habelo feito.

ENRIQUE: Non aquilo; non: estou orgulloso diso.

ENTREVISTADOR: Máis.

ENRIQUE: Pa min, é unha palabra distinta, e dicir, satisfacción é outra, non?

ENTREVISTADOR: Ajá.

ENRIQUE: Bueno. Eu chegei a esta (*incomprensible*) do traballo, eu e os meus compañeiros, que ningún inspector de traballo fixera ningunha inspección de noite nas panaderías.

ENTREVISTADOR: Nunca fixeron unha inspección de noite..., de noite.

ENRIQUE: Cando entramos nós a facer o noso sindicato no. E me dice un delegado: ---Oiga Fontán, usted no se pasa? Porque vamos, vamos a ver...-

As veces hai que ter unha razón pa convencer a persoa.

ENTREVISTADOR: Uhum.

ENRIQUE: E me dice:

-Cómo me (*incomprensible*)?

- Yo no digo que yo vaya despertaros. Yo digo que no vayan los descontroles.

- Ah!- Y dice- Ah! Y cómo?-

- Muy bien, le voy a dar un ejemplo, y usted que es más estudiao que yo- Un con o tempo también vai perdendo un pouco-

ENTREVISTADOR: Je!

ENRIQUE: A cousa é así.

ENTREVISTADOR: Está ben.

ENRIQUE: E me dice:

- A ver explicate.-

- Mira, y usted lo sabe como...; si un inspector vai de noite a unha panadería...

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: -..., e non encontra nada... (*facendo o aceno do diñeiro*)-

ENTREVISTADOR: Ah!

ENRIQUE: En sempre, e aunque non sea así, leva a fama. Porque de verdá, foi a facerlle a inspección, e... e non encontrou a nadie e está fulano, fulano, fulano.

- Entonces mire, para quedar bien ustedes, e quedar nós, que o inspector non vai se nós e nós non vamos sen o inspector.

ENTREVISTADOR: Sempre acom..., entón...

ENRIQUE: Así, así non che podía andar coa man dobrada.

ENTREVISTADOR: Xa, porque...

ENRIQUE: Iban a panadería: ah, vengo a hacer inspección; ah, ala, da, dalle. Falaban con él na porta, dábanlle que se marchara, que non levantaba acta do que había. E así foi a ... (*Rí*).

(...)

ENRIQUE: (...)Bueno y ahora unha cousa, unha pregunta, me dixeches unha cousa que (*rindo*), que teño duda.

ENTREVISTADOR: Sí

ENRIQUE: Que vos interesa a vos?

ENTREVISTADOR: Nos interesa porqueee..., por unha parte por onde está, que está no centro da cidade.

ENRIQUE: Sí.

ENTREVISTADOR: En moi bon sitio, moi bon sitio, e nós queremos que a rehabiliten, que..., que non, que non vaia a desaparecer, que a conserven, e a mellor xeito de que se conserve e que volva a haber cousas dentro. Non dicimos unha fábrica de pan, porque ao mellor xa non é o tempo, as cousas xa non funcionan como cando, naquela época.

ENRIQUE: Non, agora non aconsello.

ENTREVISTADOR: Agora xa non, pero o edificio vale moito.

ENRIQUE: Antes era, porque miras...

ENTREVISTADOR: É bo, é un bo edificio, ou non está ben feito o edificio. E un bo edificio, e hai que conservalo. E é parte tamén da historia da cidade, porque esa fábrica deu de, de comer a moita xente. Deu traballo pa moita xente.

ENRIQUE: Esa é, esa é unha cousa que, como de..., e unha cousa antigo que había que conservarlo, sempre o dixen eu.

ENTREVISTADOR: Claro, que sí!

ENRIQUE: Coño, esto debía de conservarse, coño. Darlle unha reforma porque está caindo.

ENTREVISTADOR: Está caindo

ENRIQUE: Estaban, están os fíos alí, sen pispar...

ENTREVISTADOR: Ardeu, ardeu, tivo un incendio non sei o sabe.

ENRIQUE: (*imperceptible*)

ENTREVISTADOR: Entón claro, se non..., se facemos algo agora nós, vai desaparecer xa para sempre. Unha...,

ENRIQUE: Sí, sí.

ENTREVISTADOR: ..., unha vez que se vaia a merda, xa non hai nada...

ENRIQUE: Sabes pa qué é?

ENTREVISTADOR: Pa qué?

ENRIQUE: Pa facer vivendas.

ENTREVISTADOR: Eso é o que queren, queren tiralo, tiralo abaixo.

ENRIQUE: (*Ríse*)

ENTREVISTADOR: Ah! Eso sí.

ENRIQUE: E vós. Vana votala abaixo.

ENTREVISTADOR: Sí pero bueno, pero... hai outros sitios donde facer casas.

ENRIQUE: (*Rí*)

ENTREVISTADOR: E alí tamén pois nos cremos que para o barrio, que está alí aquilo...

ENRIQUE: Sí, sí...

ENTREVISTADOR: ...,agora non está..., non é como antes, agora da pena aquilo, todo ao redor.

ENRIQUE: Sí, sí,...

ENTREVISTADOR: E tamén, e... cremos que pode ser útil para o barrio tamén.

ENRIQUE: E eu...

ENTREVISTADOR: E para a cidade.

ENRIQUE: Claro, a Pani..., a Panificadora...

ENTREVISTADOR: É historia da cidade.

ENRIQUE:..., foi a mellor de, de España entonces.

ENTREVISTADOR: Sí, sí era moi importante.

ENRIQUE: Un hermano meu, que morreu maior, o mandaran para..., pa Huelva me parece que foi...

ENTREVISTADOR: Pode ser...

ENRIQUE: Palá, pa unha..., pa una fábrica tamén que montaron alá e pediron aquí, para que lle mandase, se tiñan algún, e mandaron o meu irman, como técnico alí da, da...

ENTREVISTADOR: Tiñan, a Compañía tamén...

ENRIQUE: Como ha..., de..., non sei se sería da Compañía, me parece que non.

ENTREVISTADOR: Non?

ENRIQUE: No, viñeron ahí e..., le hablaron y tal..., entón, bueno a ver se Fontán va, e foi o meu irmán. Eeee... moi irmán foi, eeee... todo aquilo que... Iba por unha temporada, e quedou bastante tempo, non sabes? Despois, tamén se casou, e todo estas cousas que pasan durante a vida.

ENTREVISTADOR: Claro.

ENRIQUE: E tal, e viñiuse pa aquí.

ENTREVISTADOR: Outra vez.

ENRIQUE: Despois tuvo que escapar pa a Legión, porque o querían pasar pola pedra.

ENTREVISTADOR: En qué ano? Querían..., qué tivo que fuxir?

ENRIQUE: Entonces, como él era, estaba na Casa, que chamamos, pois chamanlle A Casa del Pueblo.

ENTREVISTADOR: Sí, sí, a UGT non?

ENRIQUE: E...y daquela era Sindicatos, aquela torre. Entonces meu irmán estaba alí, traballaba na Panificadora, e tamén estaba alí..., o secretario do sindicato, do sindicato en general, non o que tiña eu de...

(...)

ENRIQUE: Pois o pai traballaba na Panificadora, un primo traballaba na Panificadora, e así. Traballadores general, despois xa eran moitos, de ahí de Mondariz, non sabes? Y bien, bien, pero.... foi unha pena que desapareceu. Hoxe non sei, porque hoxe o pan anda tirao.

(...)

ENTREVISTADOR: Sí. E canto custaba o pan?

ENRIQUE: O pan, non sei pa o que era medio kilo e kilo, eh!

ENTREVISTADOR: Erá?

ENRIQUE: Me..., medio kilo e cuarto kilo. Por kilo...

ENTREVISTADOR: Sí, sí.

ENRIQUE: Me parece que valía, vinte céntimos.

ENTREVISTADOR: Vinte céntimos. Que era o que comía unha familia, non? Un kilo de pan.

ENRIQUE: Bue... Jeje... a sei, ademáis era carne, eh!

ENTREVISTADOR: Era pan.

ENRIQUE: Era carne.

ENTREVISTADOR: Jeje... non o de agora.

ENRIQUE: Non? Digo eu, se ti miras pan medio nejhro, pan o emborrachar..., non, non hai gusto.

ENTREVISTADOR: Qué era, pan branco, non?

ENRIQUE: Hai que tirar cartos, e non importa a xente que morra...(ri)

ENTREVISTADOR: E, e vostede que tiña o pan gratis, non? De traballar na Panificadora con, polo menos o pan non, non o tiña gratis?

ENRIQUE: Un kilo!

ENTREVISTADOR: Un kilo de pan gratis, tiña!

ENRIQUE: Tes sí, no sueldo entraba un kilo de pan, claro.

ENTREVISTADOR: Un kilo de pan. Pagaban en, en especie tamén.

ENRIQUE: Síii. A min mo daban.

ENTREVISTADOR: E comía todo vostede?

ENRIQUE: Sendo aprendiz, sendo aprendiz me daban un kilo.

ENTREVISTADOR: Un kilo de pan. O sea, que cobraba, unha peseta e un kilo de pan,... o día.

ENRIQUE: Alí un kilo de pan.

ENTREVISTADOR: Bue...

ENRIQUE: E como, o tiñan que levar moi controlao, porque nos encontrábase que.... En cada ayuntamiento había un peso.

ENTREVISTADOR: Unha báscula, que...

ENRIQUE: Sí. Se cuadra aquí era un kilo, alá 600 gramos, alá (*incomprensible*)... E nos cando salía o pan do forno pola tubería, estábamos (*como con eco*): BUEU...

ENTREVISTADOR: Cómo?

ENRIQUE: Así: BUEU.

ENTREVISTADOR: Bueu!

ENRIQUE: Cangas. Entón apartaban a cesta, e puñan outra cesta pa mandar pa Cangas. Na Ría tiñamos que decirlle, pa onde iba, entón gritábase: Bueu! Cangas! Moaña!

ENTREVISTADOR: Pero entonces que, os de Bueu, os de Cangas, comían un pan diferente que os de Vigo?

ENRIQUE: (*Rie*)

ENTREVISTADOR: O, o pedazo de pan era diferente, dependendo do municipio.

ENRIQUE: Síii, sí, de peso diferente

ENTREVISTADOR: De peso diferente.

ENRIQUE: É así.

ENTREVISTADOR: E, e, e por qué eso?

ENRIQUE: Porque cada ayuntamiento puña o seu peso.

ENTREVISTADOR: Puña o seu peso. E o precio tamén? Cambiaba? O precio era diferente.

ENRIQUE: No, o precio daquela, cambiaba..., dalá era máis caro, mandalo palá era máis caro, porque había que levar o camión.

ENTREVISTADOR: Claro, entonces cobraban o transporte no peso.

ENRIQUE: Claro, é así.

ENTREVISTADOR: Carallo! (*Ri*)

ENRIQUE: Y é así.

ENTREVISTADOR: Entonces claro, pa Vigo era unha venta... , si eras de, eras de Vigo tiñas unha ventaxa, no?

ENRIQUE: Sí.

ENTREVISTADOR: Porque tiñas, tiñas máis pan ao mesmo precio. Ao ter a fábrica cerca, no?

ENRIQUE: Aquí no eeee...., é que hai cousas que daquela, cando estaba o pan racionao...

ENTREVISTADOR: Sí.

ENRIQUE: ... había cada cola...

ENTREVISTADOR: Na fábrica, alí, na cola da fá...?

ENRIQUE: Había cola nas panaderías, e o pan é racionao, porque daban un bollo, media barra de pan, máis pequena, máis grande, dábanllas aos que estaban na cola, tiñan que vir cun volante de abastecimientos...

ENTREVISTADOR: Sí

ENRIQUE: ..., para recoller o pan.

ENTREVISTADOR: E tiñas ese e nón máis.

ENRIQUE: Non podías comer, levar, un máis nen un menos.

ENTREVISTADOR: O que te tocaba a cada un.

ENRIQUE: Cousas da guerra.

ENTREVISTADOR: Xa...., tempo...

ENRIQUE: É triste pero..., xa pasou.

ENTREVISTADOR: Xa pasou. Uuuu...

ENRIQUE: Espero que mellore un pouco isto, que esto o miro moi..., moi mal.

ENTREVISTADOR: Cómo?

ENRIQUE: Que mellore un pouco, porque o miro mal, eh!

ENTREVISTADOR: O qué? A...

ENRIQUE: O país, o miro...

ENTREVISTADOR: Agora?

ENRIQUE: Sí.

ENTREVISTADOR: Búa, tal como, algunhas cousas,... O, o pan non falta agora.

ENRIQUE: Ah non!

ENTREVISTADOR: *(Rí)*

ENRIQUE: Ah non! Pero me refiero eu no sentido económico, xa mira como ven a prensa, este...

ENTREVISTADOR: Agora está este.

ENRIQUE: Mira a Panificadora...

ENTREVISTADOR: Agora non hai traballo.

ENRIQUE: Mira a Citroën.

ENTREVISTADOR: Xa.

ENRIQUE: Cantos votou?

ENTREVISTADOR: Xa, xa, xa.

(...)